

1. ELÍSABET BENEDICTSDÓTTIR

Vorþing kvennalistans - Seyðisfirði 31. maí 1992.

Ágætu konur!

Ég heiti Elísabet Benediktsdóttir og er rekstrarhagfреðingur að mennt. Ég lauk námi sumarið 1987 og var ráðin þá um haustið sem verkefnistjóri í tilraunaverkefni um atvinnupróun. Var verkefnin kallað átaksverkefnið á Egilsstöðum og Seyðisfirði og stóð það í því ár eða til 15. nóvember 1989.

Atvinnumál kyenna í dreifbýli hafa verið nokkuð til umræðu altra síðustu ár. Með samdrætti í sjávarúvægi og landbúnaði hefur myndast mjög ákyeðin þörf fyrir nýsköpun í atvinnumálum kyenna, nýsköpun sem byggir á fjölbreyltum og sveigjanleika.

Atvinnutækifæri fyrir konur á landsbyggðinni hafa verið næginlega mörg á sumum stöðum og ekki mikil atvinnuleysi en ekki er hægt að segja að atvinnutækifærin séu né hafi verið fjölbreytt. Það er því ljóst að það þarf að huga sérstaklega að atvinnumálum kyenna í dreifbýli í náinni framtíði.

Ég vil byrja á því að tala örðliðið um konur og byggðapróun. Með byggðapróun og byggðastefnu meina ég aðgerðir stjórnvalda sem hafa áhrif vilt og breytt á lífið og tilveruna úti á landi - bæði meðvitaða og ómeðvitaða.

Hér á landi hefur ríkt og ríkir enn kynlaus byggðapróunarstefna. Konur á landsbyggðinni hafa verið og eru enn að miklu leiti ósýnilegar sem þiggjendur og þáttakendur í byggðapróun. Konur hafa verið þáttakendur í byggðapróun eingöngu í gegnum sína menn ekki sem sjálfstæðir einstaklingar. Þetta kemur til vegna þess að konur þiggja ekki aðstoð af þeim peningum sem hafa farið í byggðapróun út á landi þar sem þær eru ekki eigendur og stjórnendur fyrirtækja.

Norsk kona Else Skjønsberg hefur rannsakað stöðu kyenna úti á landi í Noregi. Hún skiftir hlut kyenna í norskri byggðastefnu upp í eftirfarandi þrep. Glæra.

1. Konur eru ósýnilegar
2. Það er talað um konur
3. Atvinnumál kyenna verður "markmiðið"
4. Það byrjar að gerast elthvað
5. Hin hugmyndafræðilega kúwending - það sem enn er beðið eftir

Það er á hugavert að íhuga það hvar konur á Íslandi standa eftir þessari þrepaskiftingu. Ég er ekki frá því að við séum að komast yfir á milli þepa 2 og 3- ekki alyeg ósýnilegar og það er talað um konur og þeimra atvinnumál.

Farnar hafa verið ýmsar leiðir til atvinnupróunar á landsbyggðinni og ein af þessum leiðum eru svokölluð átaksverkefni. Glæra

Átaksverkefni felst það að virkja íbúa í heimabyggð til að efla það atvinnulíf sem fyrir er og koma á fót nýrr atvinnustarfsemi. Átaksverkefni byggir á því að íbúar og fyrirtæki á sýðinu í samstarfi við sveitarfélögum ákyeði markmið verkefnisins og hvernig því skuli

náð. Lögð er á hersla á það að konur séu virkir þáttakendur í mótu og framkvæmd verkefnisins. Myndin sýnir hluta þess atvinnupróunarstarfs sem byggðastofnun á aðild að. Glæra. Á myndinni sérst að átaksverkefni eru orðin ansi stór hluti af atvinnupróuninni.

Fyrirmyndin að þessum átaksverkefnum kemur frá Noregi þar sem átaksverkefni hafa verið við lífi síðast líðin 12 ár. Aðstæður í Noregi eru þó nokkuð frábrugðnar frá Íslandi og því þurfum við sifellt að vera að laga þau líkön og þær aðferðir sem við notum að íslenskum síðum og venjum. Mikilvægt atriði sem er frábrugðið frá Noregi er að á Íslandi er næstum því ekkert atvinnuleysi. Þetta er ákaflega mikilvægt vegna þess að átaksverkefni byggist á sjálfbóða vinnu að miklu leyti og erfitt getur reynst að fá fólk til starfa hér á landi.

Átaksverkefni er allt annað en þær endalausu áætlanir sem við þekkjum í gegnum tíðina. Þessar áætlanir eru mjög gagnlegar á sinna hátt þ.e. þær sína ákyeðna mynd af stöðunni á gefnum tíma en eru ekki til þess fallnar til þess að setja af stað þróun.

Þetta vinnsluform sem einkennir átaksverkefnin á mjög vel við konur. Verkefnið byggir á samvinnu og stjórnun þannig að ábyrgðinni er dreift. Það eru settir saman höpar með óliku fólk - fólk sem annars hefði ekki talað saman ef átaksverkefnið hefði ekki komið til. Sjá tvær glærur um asna. Hér má sjá tvo asna sem eru bundnir saman án þess að þeir geri sér grein fyrir því - hvor um sig reynir að ná í sátuna. Þeir togast á og á endanum byrja þeir að slást og það endar með því að annar liggur í valnum og hinn borðar báðar saturnar. Þessi aðferð er að sjálfsgöðu ágæt fyrir þann sem lifir af en ekki mjög æskileg fyrir hinn. Héraða sjáum við sömu upphafsstöðu. Báðir keppast við að ná í heyið og ekkert gengur. Því setjast þeir niður til þess að ræða málín og ákyeða hyvning best sé að leysa þessa stöðu. Þeir ákyeða að fara út í samstarf. Borða fyrst aðra sátuna og síðan hina. Þetta er nokkuð líkt því hyvning æskilegt sé að átaksverkefni gangi fyrir sig.

Það eru ákyeðin skilyrði fyrir því að átaksverkefni eigi möguleika á því að takast vel - undirbúnungurinn þarf að vera mjög góður heima fyrir. Glæra.

Hér á landi hafa aðallega verið notaðar tvær aðferðir við framkvæmd átaksverkefna. Glærur.

Það er atvinnupjónustu aðferðin sem byggir á aðstoð við fyrirtæki á svæðinu og leitamáðstefnu aðferðin sem byggir bæði á einstaklingum og fyrirtækjum. Annað hvort eru aðferðirnar notaðar í sinni hreinustu mynd eða þá að þeim er blandað saman. Það sýnir sig að ef atvinnupjónustu aðferðin er notuð eingöngu þá koma konur ekki mikilvöðu vegna þeim staðreyndar að það eru fáar konur sem eru eigendur og stjórnendur fyrirtækja á landsbyggðinni. Hins vegar ef leitamáðstefnan er notuð þá gefur það konum góða möguleika á því að vera virkir þáttakendur í verkefninu.

Það er mjög mikilvægt að innan átaksverkefnisins sé sérstakur hópur fyrir konur þar sem sjónarmið kvenna ráða ferðinni. Reyndar gerir leitamáðstefnu aðferðin ráð fyrir því að það séu jafnmargar konur og karlar í hyerjum hópi sem farið verður af stað með innan átaksverkefnisins. Þetta er þó ekki alltaf mögulegt vegna þess að erfitt getur verið að finna konur innan ákyeðinna atvinnugreina.

I Noregi hafa verið á síðustu árum sett af stað sérstök átaksverkefni fyrir konur og þá eingöngu fyrir konur. Það má örugglega deila um það hvort kynskiðta eigi byggðapróunarverkefnum en hilt er ljóst að þessi leið hefur marga kosti. Það verður þó að hafa það í huga að átaksverkefni gengur í gegnum ákyeðin broskiferil. Við erum hér á landi á byrjunartígi sílakra átaksverkefna en það virðist vera mjög ákyeðin vilji hjá stjórnvöldum fyrir því að fjármagna átaksverkefni. Gera má ráð fyrir að fyrstu

átaksverkefnin verði mjög almenn og eftir nokkur ár er ef til vill hægt að huga að sérstökum átaksverkefnum fyrir konur.

Reynslan sýnir, hvað varðar konur og átaksverkefni, að þar sem leitarmáðstefnu aðferðin hefur verið notuð eru konur virkir þáttakendur og mörg verkefni hafa leitt af sér fyrirtæki kyenna. Þetta hafa yfirleitt verið lítil fyrirtæki. Innan þessara átaksverkefna hafa einnig verið haldin námskeið fyrir konur í stofnun og stjórnun fyrirtækja. Þannig að það er full ástæða til þess að hyetja konur til þáttöku í átaksverkefnum á þeim stöðum þar sem ráðist hefur verið í slík verkefni.

Þetta leiðir hugan að því hvort byggðapróun sé eingöngu talin málefni karla. Það er ljóst að í dag eru mun færi konur á landsbyggðinni en karlar. Glæra. Þetta er þróun sem hefur verið að gerast á löngum tíma.. Konur velja oft menntun sem nýtist illa á landsbyggðinni og eiga því erfitt með að snúa aftur til heimabyggðar. Karlar velja frekar greinar þar sem þeir eru nokkuð öruggir með atvinnu ef þeir velja að snúa aftur til heimabyggðar. Nánar sérst þessi staða kyenna á landsbyggðinni. Glærur

Átaksverkefni reynir með mjög skipurlögðum hætti að leita að hugmyndum til nýsköpunar hjá íbúum og fyrirtækjum viðkomandi staða og í framhaldi af því er unnið í verkefnahópum að því að hrinda hugmyndum í framkvæmd. Þarna er líka mjög mikilvægt að fá í heimabyggð námskeið sem styrkja konur og þeim stöðu á vinnumarkaðinum og þær konur sem áhuga hafa á því að stofna fyrirtæki að þær fái þá til þess aðstoð á þeimra elgin forsendum.

Ekki má lítta á þessi átaksverkefni sem eina allsherjarlausn á vandamálum sem tengjast atvinnumálum kvenna. Heldur verður að lítta á aðferðafærðina sem verkfæri sem getur leitt til nýsköpunar og þróunar. Átaksverkefnið þarf þannig að taka mið af því hvernig atvinnuástandið er fyrir konur á hverju svæði og leggja áherslu á það að aðstoða konur sem vilja gera eilthyað sjálfar.

Hvað varðar sveitarfélögini er mikilvægt að þau geri sér það ljóst að það að ráðast í átaksverkefni krefst sérstaks stuðnings og framkvæmd verkefnisins er algjörlega háð því að sveitarfélög (atvinnumálanefndir, sveitarstjórar og bæjarstjórar) sé virkur þáttakandi í starfinu. Mikil skortir á getu sveitarfélaga hér á landi til þróunar atvinnu- og mannlífs (t.d enginn atvinnumálaufulltrúi og enginn jafnféltisráðgjafi o.s.fry.). Því er það nauðsynlegt, hvort svo sem verkefnið er, að ráða sérstakan verkefnisstjóra til slíks átaksverkefni. Hlutverk verkefnisstjórans er að hafa yfirumsjón með verkefninu í samvinnu með stjórn verkefnisins. Þannig er það hlutverk verkefnisstjóra að sjá til þess að konur verði virkir þáttakendur í átaksverkefni.

Óta vandamál geta einnig komið upp í framkvæmd átaksverkefni. Glæra. **Vandamál 1. "Að ætla sér um of".**

Vandamálið er ekki það að þurfa að finna nýjar hugmyndir , heldur það að þurfa að koma af stað áframhaldandi og sjálfvirkri þróun.

Draga má úr þessu vandamáli með góðri skipulagningu og tengslum við sveitarfélagið og þjónustuaðila atvinnulfssins á svæðinu o.s.fry.

Yandamál 2. "Fjöldi þáttakenda". (Che Guevara - Yandamálið)

Tengiliðir verða að vera margir. Sem flestir verða að taka þátt í verkefninu. Drifkrafturinn í átaksverkefni er þátttaka aðila - einstaklinga og fyrirtækja- á svæðinu.

Án þáttöku þessara aðila er ekki hægt að tala um átaksverkefni heldur virkar verkefnisstjórinn sem einskonar atvinnumálafulltrúi.

Ghandhi sagði "Pað liggur engin leið til sjálfbjargarfyrirkomulagsins, það er sjálf leiðin".

Draga má úr vandamálinu með góðri undirbúningayinnu og því að afla verkefninu góðra undirtektra áður en hafist er handa.

Vandamál 3. "Að spenna bogan". (Goebbels-einkennið).

Verkefnisstjórinn þarf að gera hvort hveggja, að afla verkefninu fylgis (öryg áhugan) og taka þátt í framkvæmdinni. Boginn getur auðveldlega spennst of hált og verkefnisstjórinn yeldur sjálfum sér og öðrum vonbrigðum.

Vandamál 4. "Of margar vígstöðvar".

Þeir sem eru virkir í þágu verkefnissins eru það einungis í skamman tíma í senn (tímlathygli) og hafa þess vegna takmarkaða möguleika til þáttöku í undirbúninginum og framkvæmdinni.

Vandamál 5. "Yerkaskiptingin".

Ákvörðunartaka varðandi einstök verkefni og þátttaka íbúa svæðisins byggir á vilja og skynsemi viðkomandi en stjórnunin (löggjöf, fjármögnun og fleira) byggir á vilja hvørar stofnunar fyrir sig hyað varðar ákvarðanatöku um átaksverkefnið. Ákvarðanataka þessara aðila er að öllu jöfnu ekki sú sama sem getur skapað ákveðin vandamál.

Vandamál 6. "Starfhæfivandamálið".

Margar hugmyndir - lítil starfhæfni, einkum hyað varðar fjármálahliðina. Nægar hugmyndir en engir þeiningar til framkvæmda.

Góðar hugmyndir - engin framkvæmd.

Það er ekki vafi á því, út frá fenginni reynslu, að átaksverkefni, sem ný leið til byggðapróunar, á framtíðina fyrir sér á Íslandi og getur verið með til þess að breyta aðstæðum landsbyggðarinnar til hins betra bæði fyrir konur og karla.

Átaksverkefni, í hyaða mynd sem það er, er góður veltyngur til þess að skapa bjartsýni íbúanna á framtíð byggðarlagsins og samhug er gerir það að verkum að hægt er að framkvæma ólik verkefni, stórvirki og smá, sem öll hafa það að markmiði að bæta búsetuskilyrðin í byggðarlaginu. Til þess að það takist verða konur að vera virkir þáttakendur í átaksvereknum og sjónarmið kvenna þurfa að njóta sín. Það gerist ekki ef byggðapróun er eingöngu einkamál karla og stjórnvalda í Reykjavík.